

ГЕО МИЛЕВ

ОПЕРЕТИ И ФАРСОВЕ

Част 2 от „Литературно-художествени писма из Германия“

chitanka.info

В първото от своите „Литературно-художествени писма из Германия“ върху "бойката на Хауптмановото „Тържествено представление““ аз минах неволно край един доста „нелитературно-художествен въпрос“ и при това въпрос от доста голяма важност: профанизирането — не демократизирането! — на изкуството — в случая — в Немско. И ако поискам да се върна още веднъж на този въпрос, ще се попитате негли: „Че защо? Нима само от Германия ще ни пишат постоянно за опрофанияването на изкуството? Германия, която носи в днешно време пряпореца на нашата култура? Земята, в която и днес живеят такива поети като Густав Фалке или Рихард Демел?“ И ще се удиви всеки може би, който си мисли, че това нещо — големи мъже, поети, философи и пр. — се раждат току-тъй, из пръстта или пък, най-сетне, може би са рожби на целия свой народ, а не на едно само отделно общество — понякога твърде малко, — което живее на особена земя и под друго слънце. Впрочем упадък художествения вкус у широките общества — най-вече в наши дни — може да съществува въпреки присъствието на големи художници или поети. И може би тъкмо затуй най-поучително е опрофанияването на изкуството в Немско.

Понижаването на естетическия вкус по тези места намира израз в един тъй голям дял от гражданството, който дял — ако щете: класа — освен това, поради преобладаващото си значение, едва ли не би взел връх себе си образа на целокупния немски народ. Това е една „широка коалиция“ на няколко разнovidни класи, които се свързват в едно тъкмо чрез своя естетичен вкус (те имат все пак някакъв вкус); класи, които у нас биха съставили негли знаменитата „средна ръка“. И „средната ръка“ в Германия поради значителното си социално положение е завладяла тоже и един твърде голям мегдан от изкуството, литературата и театъра.

Немската „средна ръка“ като социоложки и естетичен *terminus technicus* събира в себе си не само дребната и едрата буржоазия, но и част от работничеството. Едно след друго се редуват тук разни малки и дребни фабриканти, дребни и едри търговци, разни посредници и комисионери без капитал, които говорят обаче постоянно за хиляди и милиони; подсигурени вдовици, наследници и охолни рентиери, които винаги щом ви срещнат, ще ви се похвалят, че днес са спали до 10 часа, или пък ще ви разправят какво са яли преди час и какво ще ядат след

час; благочестиви пастори и разнокалиброви учители, банкери, офицери и т.н.; разните нисши и висши пощенски, финансови и пр. чиновници; деловодители, книговодители, счетоводители, архивар-регистратори и т. н. — все отделни малки „класички“ със собствена психика и собствена легитимация, които взети обаче *in sorpore*, съставят великата и единосущна „средна ръка“. Това са все честни и трудолюбиви хора, добри граждани, добри патриоти, добри съпрузи и добри бащи, които отдавна са си устроили „семеиното щастие“, прехранват си челядта, получават си всяка сутрин най-популярния областен вестник, който обаче четат едва на обед, дават една-две стаи под наем и си имат добри, пъргави и весели домакини, които обичат най-вече бирата и музиката и затова техните руси, румени дъщери раздрънкват постоянно от първия до третия етаж своите „клавири“ и кършат от сутрин до вечер своите гласенца по мелодиите на любимите им „оперетки“. Това са хора на гражданската „средна ръка“ — всички прекарващи весело и доволно живота си, поне толкова доволно, че не им идва на ум да пожелаят нещо повече. Учените пък синковци на „средната ръка“ веят собствен байрак и се зоват филистертум.

Животът и психиката на отделните епохи, на отделните класи, на отделните общества изтъкват понякога из своя специфичен, класов език една-единствена дума или израз като най-смислени, най-дълбокоизразни, в които тъкмо се отразява най-ярко тяхната психика. Времето на Калдерона се въплъти в „*La vita e sueno*“ (животът е сън); духовното поколение на Пол Верлен намери в най-дълбоките дълбини на човешката душа само „*La douleur*“ и „*La melancolie*“; Ницше създаде образа на свръхчовека; а целият вътрешен живот на немската средна класа се отразява в две слова: „*Spass*“ и „*Vergnugen*“ — шега и удоволствие. Това са най-популярните абстрактни понятия въобще из малкото абстрактни понятия, с които си служи „средната ръка“. Вместо да ви кажат, че сте скромни или умени, казват ви: „Вий не си позволявате никакви удоволствия...“ „Ами какви удоволствия?“ „Е, че — изобщо, *Spass*...“ Може би ще побързате да си представите хората на немската „средна ръка“ като бонвивани и в такъв случай ще повярвате, че те трябва да говорят твърде често за „любов“, не — любовта се нарича тоже *Spass*. Всичко е *Spass* и *Vergnugen*.

Обаче важното в случая е, че удоволствията и забавленията се дирият в изкуството, в литературата и театъра — най-вече в театъра.

Голямата популярност на кинематографите или на романисти като Зола, Прево, Самаров и пр. още не значи господство на „плебейските вкусове“; но когато тези вкусове завладяват сцените не само на частните театрални заведения, но се налагат дори на държавните театри, чиято културна задача се съществува божем и от културна отговорност; когато актьорът и оперният певец се обръщат на палячо и на лала — опасността за опрофяване на изкуството е твърде голяма и виси като черен облак през летни дни. А днес за днес естетическите вкусове на „средната ръка“ владеят почти всевластно, владеят навред, особено в търговско-индустриални центрове, дето средната гражданска маса държи в ръце първенството и надмощието. Театрите в Немско нямат сметка да представят друго освен любимите сценични блудкавости, наречени „оперети“ — глупави музикални произведения, с глупав текст и още по-глупава музика, — разните „фарсове“ или пък комедии „с музика и танц“. Разните и безбройни „Испански мухи“, „Пупшен“, „Милият Августин“, „Катер Лампе“, „Верният Екарт“ (фарс от един актьор комик)! и пр., и пр. — не ми идват всички наум, — всичко това е художествена пара и пяна, която е забавление, но не и изкуство. Това са все чудновати, една от друга по-пикантни сценични уйдурми, обикновено фабрикация на двама-трима ортаци писатели, чиято цел е само безцелното забавление. И толкова популярни са тези „оперетки“ и фарсове „с балет и музика“, че дори и врабчетата по покривите подсвиркват техните мелодии, тръгнете насам, завийте натам, сутрин и вечер — навсякъде и всякога ще чуйте да подсвирква някой хлапак весело:

*Всички „кукличка“ ми казват
и това ми прави шпас!...*

Сензацията, забавленията, пикантерията — всичко това е стока с голям пазар в Немско. И не напразно може би казвате някога Лиlienкрон по случай поставянето на Клайстовата „Пентезилея“ на мюнхенската сцена, че сигурно ще бъде отлично рекламирана с големи шарени афиши: „Пентезилея, или амазонската сватба на великия гръцки герой Ахила. Грандиозна декоративна драма с танц и пеене. Ново! Ново! Чудесно!!! Триста млади момичета, облечени като

амазонки, 300 млади гръцки танцьорки. Ще се изкарат опитомени слонове. Ново! Ново! Чудесно!...“ А консумират еснафските вкусове и консумират в голямо количество, консумират всичко, което се произвежда от безбройните популярни производители. Преди една седмица почина един от тях, Юлиус Фройнд — твърде популярен и твърде обичан, чиято слава обаче едва ли ще преживее земното му битие. Делата му обаче ще живеят още дълго, още дълго ще забавляват и наслаждават, „доде настане друг век...“

Никъде другаде — нито и във Франция — обществото не се разцепва тъй рязко на два различни противоположни дяла — на „плеба“ и на „художествен свят“, — както в Немско. Додето във Франция между един Мишел Зевако и един Зола съвсем не съществува никаква дълбока пропаст, щом като от единия до другия се слиза с трето стъпало — Марсел Прево, — в Германия пропастта между „Пупшен“ и интимната поезия на един Демел е толкова дълбока, колкото и дъното на Великия океан. Два съвсем различни свята — свят на праха и свят на културата — живеят в Немско отделно един от друг, единът ненавистен на другия, както Ариман на Ормузда. И когато тия два свята неволно се доближат един към друг — както беше напр. случаят с Кауптмановото „Тържествено представление“, — конфликтът е неизбежен: такова е психо-социологичното обяснение на този фамозен в литературата скандал.

Може би културосоциологът да обясни издребняването на естетичния вкус и профанизирането на изкуството като логичен продукт на съвременното социално сложение, на съвременния живот „бързия труд“, който изтъква на първо място и съществуването на една грамадна класа с „малко време, малко пари и малко образование“. Но на мене по ми би прилегнало да кажа: поради безправилното културно концепиране на съвременните общества, вследствие дислокационното действие на бързите икономични успехи и откъсването на широкото общество от живота на „културния и художествен свят“. И пак ще повторя: може би тъкмо затова най-поучително е опрофанияването на изкуството в Германия.

Първа публикация: сп. „Листопад“, г. I, кн. 20 от 22 януари 1914

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.